

Novi sistem naučnoga rada na bogoslovskom fakultetu u Zagrebu.

Prof. A. Živković.

I. Stara naučna osnova.

Davno prije osnutka bogoslovskog fakulteta podizanjem hrvatskoga sveučilišta u Zagrebu godine 1874. brinuli su se zagrebački biskupi za odgoj i naobrazbu svoga klera u svojim sjemeništima i licejima. Oni su prema naučnim zahtjevima svoga vremena udešavali naučnu osnovu, koja je postepeno bivala sve bolja, naprednija, izrazitije bogoslovska i opsežnija. Od t. zv. katedralnih škola, što ih traži već lateranski sabor god. 1179. i od samostanskih učilišta, za koje znamo da su opstojala u Zagrebu za biskupovanja Stjepana II. (1225—1247) i Bl. Augustina Kažotića (1303—1322), dolazimo vremenom do pravih sjemeništa, »seminaria clericorum« prema propisima tridentinskog koncila. Takovo je za onda propisano sjemenište osnovao odmah po povratku s koncila zagrebački biskup Đuro Drašković god. 1564.¹ Od toga je vremena, možemo reći, bogoslovska nauka u ovoj biskupiji zastupana onako, kako je ona u to vrijeme zastupana i u drugim središtima crkvenog i vjerskog života pojedinih država i naroda. Smijemo reći, da je zagrebačko sjemenište vremenom postalo jedna visoka škola iz koje su u Hrvatskoj izlazili ljudi sposobni da stanu ne samo na čelo duhovne uprave biskupije, nego i da prime u svoje ruke upravu zemlje kao politički vođe. Znamo, da se to doista i događalo. Bez sudjelovanja teološki obrazovanih naših ljudi, nije se ništa zbivalo, što je iole bilo od neke važnosti za hrvatski narodni javni život.

Pogotovo je bogoslovska nauka kod nas uznapredovala, kad su Pavlini u Lepoglavi u 16., a Isusovci u Zagrebu u 17. vijeku osnovali pokraj svojih gimnazija i fakultete: teološki i filozofski, koji ni u čemu nisu zaostajali za srodnim visokim školama po drugim zemljama.² Ne ulazeći ovdje u historijat samoga bogoslovskoga

¹ Dr. Barac: Teološki fakultet, Spomenica Akademickog senata, Zagreb 1925., str. 79. i sl.

² Vanino M., D. I.: Povijest filozofijske i teologijske nastave u isusovačkoj akademiji u Zagrebu, Zagreb 1930., str. 35. i sl.

višeg učilišta zagrebačkoga i u faze njegovog razvoja do formalnog osnutka sveučilišta, mi ćemo ogledati samo naučnu osnovu i njezin razvoj, obzirom na najnoviju naučnu osnovu, koja je prošle godine za naš bogoslovski fakultet u suglasju s crkvenim nadležnim faktorima odobrena po ministarstvu prosvjete.

Isusovačka je akademija u Zagrebu uživala prema povelji kralja Leopolda (od 23. IX. 1669.) sva prava i privilegija, što su ih za onda imala sveučilišta po njemačkom carstvu. Zapisima i poklonima u svrhu njezinog usavršivanja, ona je u godini 1746. imala svoju potpunu bogosloviju sa 6 profesora, a 3 za filozofiju.³ Poslije ukinuća isusovačkoga reda produžuje teološki fakultet rad u novoj »Akademiji znanosti« u Zagrebu sve do god. 1784. Radilo se po Stock-Rautenstrauchovoj osnovi, koja je obuhvatala: a) uvođne discipline (teološka enciklopedija, povijest literature, hermeneutika, patrologija); b) središnje discipline (uvod u dogmatiku, posebna dogmatika, moral, kanonsko pravo i pastirsko bogoslovlje). Pomoćne su i završne discipline bile: katehetika, liturgika i propovjedništvo. Tako je bilo u centralnom sjemeništu u Zagrebu (»Facultas regia theologica in seminario generali Zagrabiae«), a jednako tako i u Pešti, kamo se god. 1787. preselilo zagrebačko sjemenište, gdje je ono ostalo do god. 1790.

Ne smije se smetnuti s uma, da je u ovoj naučnoj osnovi uključen prethodni dvogodišnji studij filozofije. Ona je, predavana na latinskom jeziku, imala pravu službu »ancillae theologiae«, objašnjujući i formirajući pojmove, koji su bogoslovima bili u velike od koristi kod samoga teološkoga studija. To su bila predavanja po uzoru skolastičkom; jedan oprobani metod, koji su isusovačke škole radi njegove praktičnosti i bezdvojbene koristi zadržale sve do najnovijega vremena u svojim školama. Jedna od naročito dobrih posljedica bila je osim stručnoga znanja i činjenica, da su svi naši stari bogoslovi izlazili iz sjemeništa s perfektnim znanjem latinskoga jezika. Taj manjak, koji danas kod nas vlada, nikad se dosta prežaliti ne može!

U naučnoj su osnovi nastale promjene godine 1859. reformama Thunovim u čitavoj Austro-ugarskoj monarhiji. Ukinuti su filozofski tečajevi, a mjesto njih je proširena gimnazija na 8 razreda. Sada je bogoslovija spala na 4 godine, ako su u nju stupali mladići s potpunom gimnazijom, a na 6, ako su stupali nakon svršenog VI. razreda gimnazije. U te su dvije godine imali biskupi pravo, da uvedu potrebne discipline za buduće svoje bogoslove, pa su oni to i činili kao od sada isključivi gospodari i upravljači svojih sjemeništa. Taj se sistem na našim biskupijskim sjemeništim, pa i na fakultetu u Zagrebu, održao sve do nedavnog vremena, kad su radi posebnih prilika i državnih propisa biskupi odlučili, da na

³ V. Klaić: Preteče sveučilišta, Spomenica Akademičkoga senata, Zagreb 1925., str. 5. i sl.

bogoslovski studij ne primaju više mladića bez potpune državne gimnazije s maturom.

U Zagrebu su već godine 1853. odijelili pastoral od moralnog bogoslovlja, pa je bogoslovske discipline predavalo 5 profesora. Poslije je odijeljena dogmatika od sv. pisma, pa je svaki predmet obuhvatio po 2 stolice (opća i posebna dogmatika, Stari i Novi zavjet sv. pisma). Konačno je god. 1859. odijeljeno kanonsko pravo od crkvene povijesti, pa je tako zagrebački teološki licej godine 1860. imao ukupno 8 profesora. Od godine 1866. postoje i 2 docenta: za metafiziku i za pedagogiju s katehетikom. Tako je otvorenje sveučilišta godine 1874. našlo zagrebački bogoslovski fakultet potpuno spremnim: s naučnom osnovom na visini ostalih evropskih teoloških visokih škola, a osposobljenim stručnim silama prvoga reda.

Od osnutka sveučilišta sve do god. 1918. ostaje naučna osnova nepromijenjena. Ona je normirana u § 49. staroga sveučilišnog zakona, koji je vjeran odraz austrijskog sveučilišnog zakona iz godine 1859. Obuhvatala je prema godištima ovako rasporedene discipline:

I. godina: a) opći dio dogmatike, b) uvod u sv. pismo uopće, a stari zavjet napose, c) tumačenje sv. pisma starog zavjeta, d) hebrejski jezik.

II. godina: a) posebni dio dogmatike, b) uvod u novi zavjet napose, c) tumačenje novog zavjeta iz Vulgate i izvornog teksta.

III. godina: a) crkvena povijest, b) moral.

IV. godina: a) pastoral, b) liturgika, c) homiletika, d) katehetika, e) metodika, f) crkveno pravo.

Sirski, arapski i kaldejski jezik predavan je za doktorande u smislu propisa § 50. spomenutog sveučilišnog zakona. A prema zaključku profesorskog zbora upotpunjen je gornji program još predavanjima: a) iz ontologije u I. godini, b) iz pedagogike u IV., te c) napatkom za sastavljanje zvaničnih spisa u III. tečaju.

Istom godine 1918. nastaju nove promjene na bolje. Najprije su uvedene dvije nove katedre: za filozofijsko-teološku propedeutiku i za istočno bogoslovlje i dvije učiteljske stolice: za crkveni staro-slavenski jezik i literaturu, te za pedagogiku. Naročito god. 1920. bilježi fakultet znatno proširenje i usavršenje. Povjereništvo za prosvjetu i vjere usvojilo je predlog profesorskog zbora i osnovalo ove katedre: a) za poredbenu znanost religija, b) za pozitivnu i historijsku dogmatiku, c) za pomoćne znanosti sv. pisma. Uvedene su i nove učiteljske stolice: a) za socijologiju, b) za kršćansku umjetnost i arheologiju, c) za retoriku i homiletiku.*

Nije se zaboravilo ni na uvođenje seminara, kako je to za formiranje naučnog podmlatka na univerzitetima neophodno po-

* Dr. Barac, N. n. mj. str. 83.

trebno. Uvedeni su seminari za: filozofiju, dogmatiku s patristikom, znanosti sv. pisma, povijest i istočno bogoslovlje. God. 1923/4. osnovan je seminar za crkveno pravo, 1926/7. za moralno bogoslovlje, a 1930/31. za pastoral.

Sav se taj nebrojeni programatski studij odvijao ipak u 4 godine ili 8 semestara i unatoč toga, što je povjereništvo za prosvjetu i vjere, a i akademski senat primio predlog profesorskog zbora (28. X. 1922.), da se uz izmijenjeni naučni plan produži trajanje bogoslovske studija na 5 godina. Razlog je ležao u činjenici, da je Duhovna oblast zaredivala bogoslove s 8 semestara za svećenike i slala ih u pastvu; u velikoj nadbiskupiji kao što je zagrebačka, trebalo je, a treba i danas mnogo sila, da se udovolji potrebama duhovne pastve. Za taj je postupak imao zagrebački nadbiskup odobrenje od nadležnih faktora, ali je s tim stradavala zamišljena proširena stručna sprema bogoslova, koji su u 4 godine morali svladavati materijal, kakav je određen bio za studij od 5 godina. Jedva je u posljednje godine uspjelo postići, da se normalni studij počeo odvijati prema uređenom naučnom planu za 5 godina. U tom je smislu bila izrađena i pretstavka nove fakultetske uredbe, što ju je profesorski zbor bio izradio i podnio ministarstvu prosvjete na odobrenje u smislu zahtjeva § 41. novoga sveučilišnog zakona.

Dogodilo se međutim u zadnji čas, da je naučna osnova prema sporazumu sa zagrebačkim nadbiskupom i ljubljanskim biskupom, po odobrenju ministarstva prosvjete proširena i ustanovljena na 6 godina redovnog studija, obvezatnog za studente bogoslove na fakultetima zagrebačkom i ljubljanskom.

II. Rad oko donošenja nove fakultetske uredbe.

Nakon mnogih i dugih diskusija između izabranih delegata svih triju sveučilišta u zemlji, nakon odgađanja i promjena jedne vlade i ministra do druge vlade i drugog ministra prosvjete, uspjelo je konačno, da je u godini 1930. ministar Boža Maksimović donio Zakon o univezitetima, koji nosi datum 28. juna 1930. Nakon godine i pô dana izašla je pod datumom 11. decembra 1931. i Opšta uredba univeziteta, koja u svom § 14. predviđa skoro donošenje fakultetskih uredaba, da se pojedini fakulteti mogu po njima ravnati u naučnom i nastavnom pogledu.

U veljači god. 1932. (P. br. 4404 od 11. II.) traži ministarstvo prosvjete iz Beograda, da se do konca mjeseca ožujka pošalju izrađene nove fakultetske uredbe na uvid i odobrenje. To je naš fakultet izvršio po delegatima profesorskog zbora već 18. ožujka 1932. i danom 31. III. iste godine odaslao — u glavnom po pok. prof. dr. I. Ruspini — izrađenu uredbu na odobrenje. Prepis je dostavljen i bogoslovskom fakultetu u Ljubljani. Međutim je samo ministarstvo prosvjete svojim otopisom od 6. travnja 1932. produ-

ljilo rok dostave do konca mjeseca svibnja. Zagrebački je fakultet u tom vremenu izmijenio mišljenje i gledanje na stvar s ljubljanskim fakultetom. Po izričnoj odredbi ministarstva prosvjete, a pozivom na član 14. O. U. U. moraju predložene fakultetske uredbe istoimenih fakulteta biti suglasne. Taj dio čl. 14. glasi:

»Fakultetske uredbe moraju sadržavati iste propise za sve istoimene fakultete u pogledu upisa slušalaca, prijava za ispite, ispitnih grupa, ispitnog reda i diplomskih ispita, doktorskih kurseva i ocena, bez obzira da li su im katedre i predmeti u svemu istovetni.«

A čl. 98. O. U. U. odredio je također unapred broj i naziv katedara, pa se u tom ima tražiti razlog nekim promjenama, koje inače možda nikada ne bi ušle u novu uredbu. Prema sporazumu s Ljubljanom prvotna je naša uredba nešto preinačena, pa je dne 6. lipnja 1932. preko Rektorata ponovno otposlana ministarstvu na daljnje uredovanje.

Nakon toga miruje stvar pune dvije godine. Istom novi ministar Šumenković otpisom od 20. travnja 1934. br. 12235. opet pokreće pitanje potvrde fakultetskih uredbi. Profesorski zbor zagrebačkog fakulteta na svojoj sjednici od 8. svibnja 1934. uzeo je stvar opet u pretres, upotpunio svoju već izradenu uredbu i ponovno je odao na zahtjev ministarstva u Beograd. Nije fakultet smatrao ni potrebnim ni praktično ostvarivim, da zajedno s pravoslavnim bogoslovskim fakultetom izradi jednu zajedničku uredbu, u koju bi bile točno unesene razlike između katolika i pravoslavnih. To je bilo nepotrebno već s razloga što je i jednima i drugima imala O. U. U. služiti zajedno sa Zakonom o univerzitetima kao podloga za izradbu uredbi. A pojedini, zapravo razlike i onako su očite, jer će u svaku uredbu biti uneseni i predmeti i katedre onako, kako taj fakultet prema svojim načelima i tradicijama, prema svom ustroju i sastavu treba da radi.

U ljetu iste godine javlja se opet ministarstvo prosvjete najprije dopisom pod brojem 28730/34. u mjesecu kolovoza i traži neke ispravke u smislu čl. 95. i 14. O. U. U., kojima je brzo udovoljeno ovostranim otpisom od 18. kolovoza 1934. br. 1536. Odmah zatim dopisom od 4. septembra 1934. br. 29290 gdje traži, da se Zagreb i Ljubljana »moraju složiti kako u pogledu podele katedara na predmete, tako isto i u podeli predmeta po semestrima. S toga neka savet toga fakulteta stupi u vezu sa savetom bogoslovske fakulteta u Ljubljani i izradi zajednički predlog po aktu ministarstva Pbr. 28730/34.« Sporazum je osim u sporednim nekim pitanjima postignut i našim otpisom od 24. septembra 1934. br. 1562/34. podnesena tako u glavnom usklađena, no radi popuštanja dosta promijenjena fakultetska uredba na potvrdu.

Međutim je u našem fakultetu pomišljano na to: činjenica je, da nam bogoslovi dolaze na studij sa svršenim realnim gimnazijama u kojima se vrlo malo nauče poznavati latinski jezik; po nekom je pak novom sistemu u srednjoj školi posvema istisnuta

logika i psihologija iz sedmoga i osmoga razreda. Obzirom na taj manjak u prednaobrazbi naših srednjoškolaca, pomišljalo se, ne bi li bilo uputno uvesti u sjemeništu neke vrsti pripravnici tečaj, koji bi svršene srednjoškolce, što se žele posvetiti svećeničkom staležu, dostatno pripravio za bogoslovski akademski studij. Taj bi jednogodišnji pripravnici tečaj zajedno s onom jednom godinom filozofije na fakultetu sačinjavao dvogodišnji filozofski kurs, koji i crkvena vlast konstantno traži od biskupa za njihova sjemeništa, a sama ga na svojim učilištima svuda provodi. Na predlog fakulteta od 2. XI. br. 1469 i 7. XII. br. 1780 zagrebački je nadbiskup pristao, pa konačno svojim otpisom od 13. ožujka 1935. saopćio, da od naredne godine uvada takav pripravnici tečaj za svoju nadbiskupiju. Kako je fakultetska uredba, podnesena na potvrdu ministarstvu prosvjete, predviđala 5 godina studija, a ministar prosvjete S. Ćirić na usmeni upit dekana one godine sa svoje strane pristao, da se bogoslovski studij na fakultetu protegne i na 6 godina, ako to fakultetski savjet smatra potrebnim, bilo je jedino još potrebno, da se zagrebački i ljubljanski Ordinarij sporazume u toj stvari. Po njihovom pristanku izradili su delegati jednoga i drugoga fakulteta podjelu predmeta po semestrima, te tako sporazumno konačno redigovanu uredbu podnijeli ministru Ćiriću na potvrdu. On ju je doista potvrdio dana 17. svibnja 1935.

Tako je fakultet konačno došao do svoje nove uredbe, po kojoj se može mirno i uspješno razvijati u interesu katoličke bogoslovne nauke i odgoja klera u hrvatskim zemljama.

III. Nova naučna osnova i prednosti novoga sistema.

Novi nastavni plan obuhvata čitavu: a) skolastičku filozofiju i čitavu b) teologiju. Za prvu su određene dvije, a za drugu četiri godine.

U dvije godine filozofije ima se uzeti:

a) u prvoj godini: uvod u filozofiju, dijalektika, psihologija i noetika. Zatim latinski i grčki jezik, ne samo za one, koji su ga nedostatno svršili u srednjoj školi, nego za sve. Jedni će činiti niži, a drugi viši tečaj, prema nahodenju profesora. Povrh toga im je propisana^a u toj prvoj godini teoretski i praktički crkvena glazba, te crkveno-slavenski jezik i literatura.

b) u drugoj se godini nastavlja: ontologija, kozmologija, etika, teodiceja, povijest filozofije i filozofija religije. I ako zaseban predmet, amo je svrstana i povijest i psihologija religija, jer taj predmet nije predvidio kao posebnu katedru onaj čl. 98. O. U. U. koji je unapred odredio broj i naziv katedara. — U ovoj se godini predaje retorika i hebrejski jezik.

Kako se vidi, obuhvaćena je cjelokupna sistematska skolastička filozofija, a ne samo pojedini njezini dijelovi, kako je to bilo ranije. Tendencija je, da se filozofija predaje u glavnom latinski, barem ne isključivo hrvatski, da od njezinoga studija bude što veća korist budućim bogoslovima. Strogo teološkog predmeta nema u

ove dvije godine, nego se uz filozofiju studiraju jezici (latinski, grčki, hebrejski, staro-slavenski).

Četvero-godišnji studij teologije odvija se u glavnom onako, kako se i ranije radilo, kad se svladavao sav teološki materijal za 4 godine. Prema tome je:

u I. godini: glavni posao oko apologetike i sv. pisma Starog zavjeta. Apologetiku upotpunjuje Povijest i psihologija religija, te uvod u bogoslovlje, a bibliikum st. Zavjeta: hebrejski jezik (viši tečaj), staro-zavjetna arheologija i hermeneutika (označena pod: sv. pismo Novoga zavjeta). Otpočinju u ovoj godini novi predmeti: crkvena povijest i patrologija, koji se kasnije nastavljaju;

u II. godini: glavni posao oko dogmatike i sv. pisma Novoga zavjeta. Dogmatiku upotpunjuje Usporedno bogoslovlje; crkvena se povijest nastavlja i dovršuje (označena pod: pomoćne historijske nauke, koje se na fakultetu za sada ne predaju). Otpočinje prvi dio moralnog bogoslovlja, koje se nastavlja slijedeće godine. Kao sporedni predmet: homiletika;

u III. godini: glavni posao oko morala i dogmatike. Dogmatika se upotpunjuje s patrologijom i završuje, kao što se završuje i moralno bogoslovlje. Otpočinje pastoralno bogoslovlje. Kao sporedni predmet: pedagogika;

u IV. godini: glavni posao oko crkvenoga prava i pastoralna. Pastoral se dovršuje (računajući pod pastoral i liturgiku), kao i kanonsko pravo. Kao sporedni predmeti uzimaju se: socijologija, crkvena umjetnost i misijologija (pod nazivom: povijest religija).

Tim je iscrpljen materijal četirigodišnjega teološkoga studija. Za one, koji kane polagati doktorat predviđena su u naredna dva semestra stručna specijalna predavanja, koja drže profesori prema propisu čl. 11. fakultetske uredbe, te arapski, sirski i biblijsko-aramejski jezici. U toj sedmoj godini mogu oni izradivati svoju doktorsku radnju i spremati se za doktorske ispite.

Uvodenjem ovoga novoga naučnog sistema, po kojemu je dvogodišnji filozofski studij priprava za četiri-godišnji studij bogoslovlja, samo smo se u neku ruku vratili na ono, što smo nekada imali i kao dobro cijenili. I opet jedan dokaz više, kako se s reformama škola i školskih sistema uopće mora oprezno postupati. Kod nas se u najnovije vrijeme na polju školstva nije ništa postiglo, nego su nam naročito srednje škole kao obrazovni i uzgojni centri samo nazadovale. Nije ovdje mjesto da to ad evidentiam dokazujemo; o tomu su na čisto svi, koji isporede spremu svršenih srednjoškolaca naših dana s onom, što su je iz starih gimnazija i realki sobom nosili nekadašnji maturanti. To se na sveučilištima vrlo jasno zapaža; znamo to mi bogoslovi kao i naši kolege na drugim fakultetima.

Kad smo se dakle vratili na dobri stari put, mi smo u stvari zadovoljni. Pogotovo, kad je s tim skopčan također jedan plus, jedan korak na bolje. Jer dok su u prijašnje vrijeme filozofski dvo-

godišnji studij uračunavali u licejsko obrazovanje, zapravo u gimnazijsku naobrazbu, ako za gimnazijsko obrazovanje uzmete 8 godina, mi povrh toga dobivamo nakon završene osamgodišnje gimnazije ili realne gimnazije, čiste dvije godine za sâm filozofski studij i četiri godine za bogoslovlje. Na taj način je omogućena:

a) savjesna, dugogodišnja, trajna i iscrpna priprava za svećeničko zvanje. U naše nam je vrijeme to prva prva briga i glavna potreba. Najprije nam treba skroz na skroz crkvenim, svećeničkim, svetim duhom prožet naraštaj. Nadajmo se, da će dugogodišnji boravak u sjemeništu i ozbiljna priprava za svećenički poziv, onemogućiti tipove koji će, kao onaj nesretnik nedavno, u prvoj godini svećeničkog života, nešto nakon mladomisničkog slavlja pohitjeti u naručaj heretika... Oko će poglavara i odgovornih upravljača naći valjda kroz sve to vrijeme potrebni čas, da se na svakom pojedinom zorno i pronicavo zaustavi...

b) dvogodišnji čisti studij filozofije, ako se bude pružao po oprobanoj skolastičkoj metodi i pod vidom, da ona ima služiti kao izoštrjenje umstvenih sposobnosti budućim bogoslovima, mora donijeti veliki uspjeh. Naše vrijeme nije toliko pokročilo u produbljivanju problema, koliko je napredovalo u njihovu iznosnju i postavljanju. U tomu pogledu mora moderno obrazovan svećenik znati u svako doba odgovoriti potrebama vremena. Znamo, da su one silne, u nekim krajevima i zemljama upravo skrajne. Sav teret obrane vjere u Boga i Crkve stoji na plećima svećenika. I kad službena Crkva u naše vrijeme toliko naglasuje Katol. Akciju, zovući u pomoć i katolički laikat, opet je sav taj posao posvuda u glavnom na brizi svećenika. Laikat će pomoći u radu, ali mu smjernice mora pokazati svećenik. Laikat je nesiguran u nastupu, nema ni spremne u pitanjima bogoslovskim, pa je uvijek upućen na svećenika. A svećenik, koji nije proučio filozofije, dosta će se teško, a negdje se ne će nikako snaći u filozofskim poteškoćama i naučnim objekcijama našega vijeka. S teološkim odgovorima na sve te poteškoće, što danas niču, nije svakomu dostatno odgovoreno. Barem nije odgovoreno kako bi trebalo.

Radi toga nitko ne može ne priznati, da je uvođenje dvogodišnjega studija filozofije na naše teološke fakultete i potrebno i korisno.

c) Osim filozofije ima se u prvim godinama davati studentima pouka u latinskom i koliko je potrebno u grčkom jeziku. Tako će oni svladati latinski jezik toliko, da će kasnije kod bogoslovskih predmeta, apologetike, dogmatike, morala i crkvenog prava, ne samo moći bez poteškoće pratiti predavanja, nego i sami vladati jezikom okretno i uspješno. Ne će ni profesori morati uzimati obzir na njihovo nedostatno srednjoškolsko znanje latinskoga kao do sada, nego će moći i brže i sustavnije poći naprijed u izlaganju i produbljivanju predmeta. Sve će to pripomoći, da će

nam bogoslovi nakon svoga svršenoga bogoslovskog studija vladati okretno latinskim jezikom, služiti se njime ne samo na svojim konferencijama kod raspravljanja kazusa i pitanja de sexto decalogi praecepto, nego, gdje treba, i u dopisivanju s Ordinarijatom, sa sv. Stolicom; u naučnom istraživanju historije, filologije, bogoslovi-je, literature, povijesti svih starih nauka i dr.; u raspravljanju sa svećenicima na internacionalnim sastancima i u svim drugim eventualnim potrebama. Od kolike je to koristi i prednosti, mogu pojm-iti samo oni, koji su sami iskusili ili korist od poznavanja ili štetu od nepoznavanja latinskoga jezika.

d) **Doktorski ispit** je u novoj uredbi postavljen na po-sve novi temelj. Dok su po starom sistemu glavna stvar bili strogi usmeni ispiti (»rigorozi«), po novom je sistemu težište preneseno na pismenu doktorsku radnju. Ona mora biti dokaz, da je kandidat sposoban za znanstveno istraživanje, a sama mora biti novi jedan prinos nauci, kojom se bavi; i usmeni su ispiti potrebni kod dokto-rata, ali ni izdaleka u onome opsegu, kako je to bilo prije.

Smatram, da je i ovo jedan napredak, Ne bih rekao baš jedno olakšanje, ali svakako jedan prikladniji, s naučnog gledišta više odgovarajući način, kojim netko zasnjeđočava svoju naučnu spremu, sposobnost i vrijednost, da nosi doktorski naziv. Istina, ima i taj način svoju slabu stranu: da se kandidat može poslužiti tuđim trudom ili tuđom pomoći, a da njegova lična sposobnost ne dođe do izražaja. To je moguće, ali će kod brižnoga profesora jedva, jedva uspjeti. Naročito u našim prilikama, gdje je pregled domaće naučne literature prilično lagan, a strana ne mora prvenstveno do-laziti u obzir. Jedino tuđu pomoć ne će ni profesor moći otkloniti, jer je nije u stanju kontrolirati. Ali zato će stručni ispit iz dotične grupe omogućiti uvid u ličnu sposobnost kandidatovu.

IV. Zamjerke novom sistemu.

Ima ih već danas koji nisu zadovoljni s uvođenjem ovoga no-voga sistema. Ogladajmo, kakovi su njihovi prigovori i u koliko su opravdani. Oni vele:

a) »Traje dugo. Šest godina je odviše... Naši su stari svršavali bogosloviju s 4 godine, pa su i te kako osvjetlali lice i staležu i domovini. Nisu bili manje učenj, nego što su mnogi i mnogi današnji mlađi svećenici!...«

Istina je, traje dugo. Pogotovo, kad se gleda na potrebe među klerom i na želju tolikih, da što prije dobiju pomoć u pastvi. Ali kad se gleda na k o r i s t Crkve i naroda, nije dugo. Vraćanje glav-nice s kamatama kad uslijedi, bit će i obilno i blagoslovno. Treba se strpiti za koju godinu. Mi se spravom nadamo, da ni ovi, koji budu izlazili iz novoga sjemeništa sa 6 godina studija, ne će po-mračiti svijetlog lica svoga staleža, koji je u povijesti narodnoga života sebi osvojio prvo mjesto. Prilike su se i u našem narodnom

životu promijenile, mezevo će se dijeliti na drugim poljima, nego što je nekad bilo. A za te poslove treba da je naše svećenstvo spremno, kao što su svojevremeno bili spremni za borbe svoga vremena njihovi pretšasnici.

Ovo je rješenje potpuno u skladu s propisima Crkve, koja u kan. 1365. § 1. traži dvije godine filozofije prije bogoslovlja. Bilo je prigovora: zar ne bi, obzirom na naš gimnazijski program, gdje se također uči filozofija, bilo dosta, da se u bogoslovlju nadopuni taj gimnazijski studij tako, da se svrši čitav filozofski kurs, kako ga traži Crkva? Prema tome bi se mogli zadovoljiti s 5 godina na fakultetu, a ne bi trebali tražiti 6, kako je uvedeno.

Takovo mišljenje zastupa i dr. Vitomir Jeličić, profesor kanon. prava na franjevačkom učilištu u Rimu. On čak drži, da je »pri našem škol-skom sistemu dostatna samo jedna godina filozofije«, te da ni po crkvenom zahtjevu ne treba nakon naše svršene gimnazije dvogodišnjeg studija filozofije.⁵

Toga mišljenja ne možemo usvojiti, a smatramo, da ono za naše prilike nije dovoljno utvrđeno. Evo zašto: Izvan diskusije je potreba, da nam kandidati za sjemeništa moraju svršiti državne gimnazije. Nastaje pitanje: je li ono znanje filozofije, što ga daci iz gimnazije ili realne gimnazije ponesu (u pretpostavci, da uče logiku i psihologiju, kako je to bilo nekada!) dostatno, da im se u jednoj godini akademskoj može predavati s uspjehom sve ono, što se traži za »kurs skolastične filozofije«? Citirani kanon to naziva »philosophia rationalis cum affinibus disciplinis«. Za affines disciplinas priznajemo, da može vrijediti ona naobrazba, što je primaju srednjoškolci. Ali za racionalnu filozofiju smatramo, da nije dosta jedna godina dana, sve kad bi se u današnjim srednjim školama i predavala logika i psihologija onako, kako smo je mi nekada imali. U godini dana nije moguće s uspjehom svršiti kriteriologiju (»logica maior«), kozmologiju, etiku, teodiceju, ontologiju i povijest filozofije. Kod toga bi filozofiju religije svakako računali k predmetu povijesti religija, a uvod u filozofiju posvema izostavili. A što bi tek nastalo kad bi se uz filozofiju u toj godini uzelo: »hebrejski jezik ili drugi istočni jezici, apologetika, početak crkvene historije, povijest crkvene umjetnosti, metodologija i t. d.«, što sve predlaže dr. Jeličić (str. 13.)? Doista, to bi bilo onako »da se pređe«, ali to nebi bio pravi studij, niti od njega kakova korist. Filozofski se taj studij, kako i sam dr. J. navodi, ima po propisu ordinacija kongregacije seminara i univerziteta »absolvirati u zato uređenoj visokoj školi«. Logika i čitava psihologija bi ostale izvan te visoke škole.

Praktički je, držimo, nemoguće udovoljiti ovome zahtjevu u jednoj godini dana imajući pred očima državne škole. A i s čisto formalnog je gledišta nemoguće u jednoj godini provesti propis crkvene vlasti, pošto ona

⁵ Naša filozofsko-teološka učilišta prema najnovijim crkvenim odredbama. Separatni otisak iz »Franjevačkog vijesnika«, Beograd 1935., str. 11. i sl.

našim gimnazijskim filozofskim naucima ne priznaje karaktera nauke skolastičke filozofije. Punim ga pravom ne priznaje, jer to taj studij filozofije uistinu i nije. Pokušalo se s tim i u Rimu, ali nije išlo. Crkvena je vlast uvijek ostala pri zahtjevu od dvije godine racionalne filozofije, znajući dobro, da se taj materijal u samoj jednoj godini nikako ne može svladati, a da onaj rad u srednjim školama, kakav doista jest, ne može doći u obzir.

Kakovu »praksu u Rimu provode sa studentima, koji dolaze iz krajeva, gdje je školski sistem sličan našem«, to nama nije poznato. Ali nam je poznato i to vrlo dobro, da **nadležni faktori nikada nisu pristali na pokušaj, kakav u svojoj citiranoj raspravi zagovara dr. Jeličić.**

b) »Traži se mnogo. Zar je sve to što se danas predaje baš potrebno? Koliko toga nikada ne će trebati u dušobrižničkoj pastvi! Glavno su osnovne teološke discipline, a drugo, kako se dospije...«

Ne možemo reći, da nije mnogo. Ali možemo i moramo reći, da to iziskuju prilike vremena u kojemu živimo. To baš i naglasujemo, kad tražimo, da nam bogoslovi prethodno svladaju čitav filozofski kurs. Ne samo radi bogoslovlja, nego i radi potreba u kojima će pojedinac živjeti i djelovati, njemu je potrebno da bude na visini modernog obrazovanja. Istina je, ne će možda svaki doći u priliku, da iskoristi sve svoje stečeno znanje, ali većina će svakako doći. Nije selo danas onako primitivno, kako je bilo prije sto godina. Čak ni 50 godina unazad nisu više prilike onakove, kakove su bile. A šta istom da kažemo o gradovima i trgovištim? Kamo sve nije prodrila već i kod nas zla štampa i zli agitatori!? Gdje vam je pšenica, a da u njoj nema kukolja?

Ako je mnogo, zato je dano i dosta vremena. Od toga obilja, nikoga nikada ne će glava zaboljeti!

c) Na prigovor, da je tako opsežan studij za bogoslove težak, a posao, ne treba ni odgovarati. Svaki je savjesni studij težak, a filozofija i bogoslovija je jamačno od sviju najteži. Ali je zato pored unutrašnjeg zadovoljstva, korist za vlastitu izgradnju nazora na svijet i život neisporedivo veća i zahvalnija, nego u jednom drugom studiju. A približenje otajstvenim istinama kršćanske vjere, bogatstvo, što se na dušu izljuje kad vam se polagano otvaraju dotada neponjatni vidici, kad zasjaje ljepota natprirodnoga, kad duša postigne smirenje, koje daje uronjavanje u ljepote i dubine Božje objave, ničim se na svijetu ne da nadoknaditi! Nikakav napor nije u tu svrhu težak, nikakova truda ne treba žaliti!

d) »Oskudica na svećenstvu ne dozvoljava, da se bogoslovi toliko zadržavaju u sjemeništim. Neka oni dođu van, neka zasuču rukave... Radnika mi trebamo, a ne filozofa! Vjeru treba u narodu spašavati! Vrijednija je riječ, nego knjige mudroznanske...«

⁶ U odgovoru Š. Congr. de Seminariis et studiorum universitatibus od 6. srpnja 1928. upravljenom sarajevskom nadbiskupu.

I ja kažem: vjeru treba spasavati! Ali zato treba na teren poslati izvježbane, spremne borce, sposobne, svete i okretno radnike. Brza i nagla ređenja sumnjivih kandidata ljuto su se osvetila gdje kojemu biskupu. Što ćete pak reći o lepoglavskim i mitrovačkim pitomcima, kakovih je bilo u nekim biskupijama, a čini se, da ima i danas namještenih? Ne ćete s njima nikada vjere spasiti! Bolje je, da na župama ne bude nikakovih dušobrižnika, nego da pastvu obavljaju lupi rapaces, negotiatores in templo Domini, propter delicta criminosa publice iudicati . . . Zar su ti donijeli koristi biskupijama u kojima su bili namješteni, sve pod izlikom, da je oskudica na svećenstvu, a da pastva trpi? Ja znam za takove slučajeve, a znade za njih i sav dušobrižnički kler: s tima se jadnicima svršilo onako, kako su svi pametni ljudi predviđali: oni su se opet povratili k svojim perverznm sklonostima i — posteriora erant peiora prioribus — ne samo za njih, nego baš za pastvu . . . !

Ne uzdišimo radi oskudice na radnicima! Danas bi već mogli reći, da je to vrijeme prošlo. Ali ako još nije prošlo, ono ipak lagano prolazi Uostalom: milost zvanja treba svaki narod da zasluži i isprosi od Gospoda Boga! Kakav nam je narod i njegova duševnost, takovo će mu biti i svećenstvo. Imat će onakove i onoliko pastira, kako je zaslužio pred Gospodom. Ne treba uzdisati, nego treba moliti s vjerom i nadom u Providnost Gospodinovu.

Ne potcjenjujemo **žive** riječi u pastoralnom radu, čak se slažemo u tomu, da je ona često vrijednija nego knjiga. Ali prigovor je neopravdan, jer svi bogoslovi i onako ne će pisati knjiga, niti na taj posao dušobrižni kler danas uopće dopijeva. Ali je potrebno u okretnosti na peru izvježbati i usposobiti mlade svećenike, jer je pero, vele, nekada jače od mača. Ne će svi biti ni učenjaci u pravom smislu riječi, istraživači i kopači na naučnom polju. Ali je potrebno, da se i takovi rode i usposobe, te da novi naučni rad na fakultetu oživi i nastavi plejadu svećenika, koji i na naučnom polju beru lovorike. Naša je svećenička tradicija u tom pogledu časna i slavna; mi smatramo, da nam je dužnost, da je i danas njegovujemo, obnovimo i promaknemo naprijed. Imena Mesić, Rački, Tkalčić, Crnčić, Jelić, Štiglić, Iveković, Bulić i dr. iz novije naše povijesti imaju biti samo jaki poticaj novom naraštaju, da pronošenje luči na naučnom bogoslovskom polju i dalje drži visoko u svojim rukama.

*

Znamo dobro, da nova uredba nije bez pogrešaka. Rad i provođenje po njoj jasno će to pokazati. Pa što nije sada u njoj onako, kako bi se željelo, vremenom se može popraviti i promijeniti. Naročito ima doći do jačega izražaja pedagogika i metodika religijske nastave, kao predmeti koji za svećeničko učiteljsko djelovanje imaju eminentnu važnost. A možda će život nametnuti i novih dužnosti,

kojima će valjati spremno udovoljiti. Uvijek međutim ima vrijediti misao, da je fakultetu glavna zadaća, da katoličkim slušaocima dade bogoslovsko obrazovanje i spremu za službu d u h o v n i č k o g zvanja. Ta je zadaća istaknuta na prvom mjestu, jer je po važnosti prva. To je i za narodni prosperitet, snagu i sposobnost u životnoj utakmici s drugima prvo i najglavnije. Kraj toga ne smije zaboraviti ni dužnosti, da ih uvede u poznavanje vrela, pouči u znanstvenom istraživanju i radu, te usposobi za nastavničko zvanje. Svećenici imaju biti prvi i najbolji učitelji svoga naroda ne samo s propovjedaonice, nego i s učiteljske stolice. Oni imaju paziti, da se među stado ne uvuku krivi učitelji, koji narod vode u propast vječnu i vremenitu. Uvijek je narod najviše vjerovao svećeniku kao učitelju, pa mu vjeruje i danas, kadgod svećenik to povjerenje čuva i poštuje. Unapređenje pak bogoslovske nauke promicat će fakultet kao jednako važnu svoju zadaću svim marom, stupajući u tom pogledu utrtim stazama zaslužnih svojih pretšasnika, a otvarajući nove.

